

Catherine Millet
Lumină cernută

Colecția
Desenul din covor

CATHERINE MILLET s-a născut în 1948, la Bois-Colombes, în Franța, și este critic de artă, curator și scriitoare franceză.

Fondatoare a revistei *art press*, de mai mult de trei decenii joacă un rol important în domeniul criticii de artă contemporană din Franța. Autoare a mai multe lucrări de specialitate (*L'art contemporain en France*, Flammarion, 1998; *Dalí et moi*, Gallimard, 2005; *L'art contemporain: histoire et géographie*, Flammarion, 2006), Catherine Millet a devenit cunoscută publicului larg prin eseul autobiografic *Viața sexuală a Catherinei M.* (2001), o carte controversată, tradusă în peste 30 de limbi și vândută în milioane de exemplare. Pentru *Jour de souffrance (Lumină cernută)*, volum apărut în 2008, autoarea a primit Premiul Le Prince Maurice du Roman d'Amour.

Catherine
Millet
**Lumină
cernută**

Traducere
din limba franceză
și note de
Mădălin Roșioru

EDITURA
ART

Redactare: Mădălina Vălcu
Tehnoredactare: Angela Ardeleanu
Copertă: Alexandru Daș

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
MILLET, CATHERINE

Lumină cernută / Catherine Millet; trad. și note
de Mădălin Roșioru. – București: Art, 2013

ISBN 978-973-124-837-0

I. Roșioru, Mădălin (trad.)

821.133.1-31=135.1

Catherine Millet
Jour de souffrance

Copyright © Flammarion, 2008

© Editura ART, 2013, pentru prezenta ediție

*Jour de souffrance*¹:

„Ochi de geam (de preferință translucid)
ce poate da spre proprietatea unui vecin,
cu condiția să nu se deschidă.“

LE ROBERT. DICȚIONAR ISTORIC AL LIMBII FRANCEZE

---

¹ Titlul original al cărții mizează pe ambiguitatea dintre „zi de suferință“ (traducere literală) și „luminator“ (termen tehnic din domeniul construcțiilor și catahreză emblematică pentru descrierea geloziei, întrucât oferă și refuză, în același timp, posibilitatea de a „trage cu ochiul“ spre „celălalt“). Am optat pentru titlul *Lumină cernută*, în același timp „tehnic“ și metaforic, de altfel preluând, „din cadrul ușii“, o sintagmă a autoarei.

Rezumat

Cine nu crede în predestinare trebuie să admită că împrejurările unei întâlniri, pe care le punem cu ușurință pe seama întâmplării, sunt de fapt rezultatul nenumăratelor decizii luate la fiecare răscruce din viața noastră și care ne-au îndrumat, în taină, spre ea. Nu că ne-am fi căutat sau măcar dorit, fie și din străfundurile inconștientului nostru, toate întâlnirile, chiar și pe cele mai importante. Mai degrabă fiecare dintre noi acționează asemenea unui artist sau scriitor care-și construiește opera într-o succesiune de alegeri; un gest sau un cuvânt nu determină neapărat gestul sau cuvântul următor, ci, dimpotrivă, își pune autorul în fața unei noi alegeri. Un pictor care a trasat o tușă de roșu poate alege s-o stingă alăturându-i o tușă de violet; sau, făcând o altă alegere, o poate face să vibreze printr-o tușă de verde. La urma urmei, degeaba s-a apucat de treabă având în minte o anumită idee despre cum își va finaliza tabloul, suma tuturor deciziilor pe care le va fi luat, fără să le fi prevăzut pe toate, va ajunge la un alt rezultat. Așa ne ducem viața, printr-o înlanțuire de acte mult mai deliberate decât suntem gata să recunoaștem – și asta pentru că ne-ar veni prea greu să ne asumăm, deschis, povara întregii responsabilități – și care, totuși, ne scot în cale

persoane către care n-am fi crezut că ne îndreptăm de atâta amar de vreme.

Oare în cel fel s-a înscris prima dată figura lui Jacques în câmpul meu vizual? Habar nu am. Am afirmat în altă parte că, ascultându-i vocea cu dublu ecou, și de la banda magnetică (era vorba de o înregistrare...), și de la telefon (prin intermediul căruia ascultam înregistrarea), mi se treziseră toate simțurile. Însă nu am păstrat în amintire vreun portret de-al lui ca epifanie a sa în viața mea. Lucru curios, pentru că am o excelentă memorie vizuală, dar n-am pic de ureche muzicală. Poate tocmai pentru că urechea mea nu e foarte exersată am reușit să izolez una dintre puținele dăți în care a fost sensibilă; în schimb, vederea mea este atât de solicitată și distinge cu mare ușurință atât de multe detalii, uneori parcă fără discernământ, încât mi se întâmplă să mă compar cu oameni înnebuniți că nu sunt în stare să-și trieze și să-și ordoneze semnalele vizuale care le parvin dinspre lumea exterioară. Astfel, prima mea imagine legată de Jacques este o *Gestalt*, cu prezența lui ca o masă întunecată, densă, strâns legată de un spațiu mai deschis la culoare, alb sau mai degrabă crem, strâmt, delimitat în profunzime – de acest lucru îmi amintesc perfect – de un panou de lemn fixat pe perete, servind ca plan de lucru, și de o ușă ce dădea înspre baie.

Trebuie spus că eram obligați să ne concentrăm asupra unei pagini din catalogul în care apărea un text de-al lui și să-i corectăm, de mână, greșelile de tipar. Am lucrat mai multe ore, așezați unul lângă celălalt în încăperea îngustă. Revăd pagina, textul tipărit cu caractere ce le imită pe cele ale unei mașini de scris. De asemenea, revăd, la prietenul unde m-a dus să cinăm după ședința aceea plictisitoare, patul pe post de canapea unde continuase întrunirea; îmi amintesc încă și

figura unuia sau a doi dintre ceilalți invitați. Dar ceea ce distinge la acel moment persoana lui Jacques tot nu e chipul său, ci un gest discret pe care l-a făcut, felul în care mi-a atins, ușor, încheietura mâinii cu exteriorul arătătorului. Condițiile acestei amintiri îmi îngăduie să constat un fenomen pe care l-am observat în momentele de alertare a plăcerii carnale: privirea mea pare mai interesată de decor decât de obiectul însuși al dorinței mele. De fapt, e un reflex pe care îl are toată lumea în societate când se preface și care adaugă la plăcerea contactului pe cea a disimulării: îți afunzi privirea în ochii interlocutorului din dreapta pentru a ascunde mai bine că vecinul din stânga îți mângâie coapsa pe sub masă. Dar nu-i așa că încântarea unui simț te face generos și că, în împrejurarea dată, în timp ce pielea mea experimenta o mână de bărbat de o blândețe nemaîntâlnită vreodată, ochii mei își puteau dedica întreaga curiozitate prietenilor săi?

Imaginea apare lent pe fundul cuvei de dezvoltare a amintirilor. Îmi amintesc fără șovăire poziția trupurilor noastre a doua zi dimineața în patul lui, în vreme ce, așa cum se întâmplă adesea în asemenea situații, o expunere volubilă a persoanelor noastre sociale continuă expunerea precipitată a persoanelor noastre fizice, și, deși pot încă să evaluez nivelul luminozității din cameră din timpul conversației, abia în amintiri de mai târziu văd cum i se conturează silueta și i se desenează trăsăturile feței.

În mod semnificativ, amintirile care țin de o perioadă în care relația noastră era deja stabilă, ordonată, acea imagine nu e o vedere de aproape, cum ar fi desenul chipului său, cu expresia ochilor sau a gurii, ci mai întâi un plan de ansamblu: de exemplu, îl zăresc cum își oprește motocicleta pe trotuarul din față și-l observ tot timpul cât traversează strada, cum își desprinde

corpul de valul fluctuant al celorlalți trecători și se apropie de terasa cafenelei unde îl așteaptă un întreg grup, în care sunt și eu. Mi se pare că tocmai în acel moment îi remarc dreptunghiul foarte ușor alungit, destul de simetric, al feței, care sare în ochi cu atât mai mult cu cât e tuns scurt și a început să chelească. Această geometrie e completată de pătratul bustului – umerii, talia, burta par să aibă aceeași măsură – accentuat de cămașa lălăie. Altfel spus, pentru ca trăsăturile sale să se înscrie în mine am avut nevoie de timp și de distanțare, la propriu, ca pictorii care lucrează în stil vechi, dându-se înapoi câțiva pași pentru a-și aprecia mai bine modelul, proporțional cu ambientul și cu efectele sale de contrast.

Deci n-am avut un laser în locul ochilor, cu care, pătrunzând cețurile lumii, să fi decupat pe dată figura lui Jacques Henric. Degeaba îmi păstrasem din copilărie obișnuința de a visa cu ochii deschiși, imaginația mea își cunoștea bine limitele și nu mi-aș fi importat niciodată în viață imaginea ideală a unui bărbat pe care imaginația ar fi conceput-o, iar eu aș fi proiectat-o peste trăsăturile unui bărbat întâlnit. Aveam douăzeci și patru de ani; mă născusem la periferia Parisului într-un mediu fără mult potențial, din care mă extrăsesem la optsprezece ani fără alt bagaj în afara lecturilor mele; aveam, deci, nevoie să împing mai departe limitele realului și eram foarte încântată de descoperirea unor medii noi, la fel cum alții, în aceeași perioadă, plecau la drum, cu un rucsac în spinare. Drumetii nu și-au lăsat rucsacul jos de îndată. Și ochiul meu avea nevoie „să fotografieze” mai multe grupuri înainte să apară dorința de a focaliza pe unul dintre capetele din mulțime. Formulele romantice nu erau stilul meu; nici acum nu sunt și n-o să spun niciodată că l-am recunoscut pe Jacques dintr-o mie; nu, mai degrabă trebuia să cunosc o mie ca

să-mi dau seama că pot avea cu el o relație ancorată într-un sentiment de o natură și de o trăinicie incomparabile cu altele. Așa cum se face în fața unui tablou care ascunde o anamorfoză și care, la prima vedere, pare banal, doar ne intrigă, căutând punctul de vedere exact din care va ieși la iveală, din mai multe elemente dispartate și grație legilor optice, un obiect coerent ce va deveni prilej de minunare, trebuia, mai întâi, să-mi stabilesc anumite repere în viață înainte de a pune laolaltă diferite viziuni ale unui bărbat în împrejurări care nu-l evidențiau în mod deosebit și de a vedea cum mi se profilează în cale cel ce mă va bulversa ca nimeni altul.

Din partea lui Jacques a existat acel gest, atât de puțin demonstrativ, mângâierea abia perceptibilă a degetului său îndoit. Din partea mea, nu-mi amintesc de vreo mișcare anume. După cină, l-am urmat la el acasă. A trebuit oare să se arate mai explicit ca să mă simt invitată? Nu e sigur. Așa trăiam pe-atunci. N-am păstrat nicio amintire despre drumul de la apartamentul prietenului care ne invitase la garsoniera în care locuia. Oare drumeții sunt întotdeauna atenți la jumătatea traseului lor? În aceste prime pagini, în proiectul meu de a-mi aminti cum s-a petrecut întâlnirea cu bărbatul cu care îmi împart viața, îmi vine în minte începutul călătoriei, foarte îndepărtat în timp. Începutul viu al mișcării față de care faptul de a-l fi însoțit pe Jacques în acea seară este o undă îndepărtată: o alergare printr-o grădină, ale cărei împrejurări iată-le.

Eram adolescentă. Cum am mai spus, îmi plăcea să citesc, dar eram o elevă foarte slabă la mate și mă trimiteau la meditații, la o colegă care întâmpina aceleași dificultăți. S-a întâmplat că tânărul nostru meditator scria poeme, ba chiar înființase, împreună cu un grup de prieteni, o mică revistă. Când a sosit ziua ultimei lecții, ne-am luat rămas-bun în pragul

pavilionului în care locuia familia prietenei mele. Îmi bănuiesc memoria că a exagerat timpul de care el a avut nevoie să ajungă, pe aleea din grădină, până la grilajul porții, deoarece și în ziua de azi mi se pare că atunci am avut întâia mare dilemă a vieții mele. O dilemă dilată timpul. E o tortură care găsește vreme să scoată la iveală, dintre cutele conștiinței, și să examineze argumente contradictorii, revenind pe îndelete asupra unora sau altora pentru a le da forță. Pentru prima oară eram pe punctul de a putea spune cuiva care înțelegea semnificația vitală a mărturisirii că și eu scriam; suflul acestui cuvânt urca în mine, iar eliberarea sa devenea atât de necesară, că, rămasă multă vreme în apnee, trebuia să-mi recapăt, imperios, respirația. Eram credulă, convinsă că un destin se joacă, după cum citisem și poate chiar fusesem învățată, pe cartea întâlnirii fortuite dar decisive a cuiva mai în vârstă, pe un cuvânt al acestuia, care s-ar dovedi profetic; aveam în minte acel gen de povestiri mitice ale căror resorturi retorice și recurențe istorice nu mi le va dezvălui decât mult mai târziu lucrarea savantă și delicioasă a lui Ernst Kris și Otto Kurz, *Imaginea artistului...* În același timp, mă reținea o rușine puberă. Aveam să mă fac de râs în ochii băiatului și ai prietenei mele. Amândoi ar crede că ticluisem acea stratagemă ca să rămân în legătură cu el: pe lângă faptul că era tare la mate și poet, arăta și foarte bine. Prejudecățile ar pretinde că eram animată mai mult de dorința de a ieși cu el decât de gustul pentru literatură. Sau, mai rău, aveam să fiu luată drept o liceancă îndrăgostită căreia i se pare șic să-și toarne efuziunile în versuri. Desigur, eu una știam că acel gust al meu data cu mult înainte să-l cunosc și că tot ce scriam n-avea nicio legătură cu persoana lui, dar fără îndoială exista deja în mine un fel de luciditate subliminală (cea care apare foarte devreme la cine își dorește să scrie – și care

prezidează, poate, această dorință –, ca să fie de la bun început într-o postură de martor, inclusiv al sinelui propriu) datorită căreia simțeam că acea bănuială nu era nici ea complet neîntemeiată. Voința mea de a găsi în cărți, în operele de artă, accesul către un alt mod de viață decât cel oferit de mediul meu familial era bine călită, dar o clarviziune pe punctul de a se naște îmi indica deja punctul în care seducția exercitată de proful de matematică o afecta încetul cu încetul. Cel puțin aceasta era interpretarea mea, la vârsta la care mai ținem încă la puritatea propriilor mele aspirații.

Dar e și vârsta la care viitorul e încă visat, iar visele își au punctul de plecare în oportunități miraculoase pe care ni le rezervă imaginarul, când viața n-a avut încă vreme să ne învețe că o putem ghida în ocazii mai puțin desăvârșite, dar mai numeroase și mai diverse. Nu-mi închipuiam că aș mai putea da vreodată peste o șansă la fel de extraordinară. Când a pus mâna pe clanța porții de fier, l-am strigat și m-am repezit spre el.

Faptele și-au urmat cursul. Am întrebat dacă îl puteam revedea ca să îi dau ceva de citit. El mi-a fixat o întâlnire. Părea atent și deloc surprins. Fapt pe care l-am luat drept o ușoară lehamite, ca și când și-ar fi dat seama dinainte ce aveam de gând și, cu bunăvoință, îmi reproșa că-i risipesc, cu ezitățile mele, o părticică din timpul său. M-am întors spre prietena mea, care nici ea nu părea uimită și nu mi-a pus nicio întrebare. Astfel, iată că puteam lua într-un interval foarte scurt de timp, cu prețul unei frământări lăuntrice cu atât mai intense, decizia cea mai importantă a vieții mele, iar anturajului meu nici că-i păsa. Tre-cuse oare neobservată? Sau, pentru că fusesem așa de des auzită făcând pe interesanta, venind cu idei năstrușnice, extravagante, sau pentru că îmi stătea în obicei să împodobesc poveștile, fusesem deja categorisită drept originală, în acea zonă-tampon dintre

societatea familială și cea a artiștilor? Acea lipsă de reacție m-a intrigat peste măsură. Ea mi-a dat apă la moara întrebărilor pe care fără îndoială mi le puneam despre rolul pe care urma să îl am în societate și pe care căutam, vag, să-l schițez, ca și despre felul în care aveau să mă privească toți ceilalți.

Unii oameni, autori fie de lucrări de imaginație, fie de reflecție, au fost, poate, îndrumați spre acest gen de muncă din pură dragoste de carte. Nu e și cazul meu. La mine, această dragoste n-a fost niciodată absolută. Ea e amestecată cu dorința de a trăi într-o altă lume decât mediul în care m-am născut și care mi-a hrănit organismul, și a cărui unică extensie era pe potrivea celei a mesei din sufragerie, ce se putea prelungi, ca pentru prima mea comuniune sau a fratelui meu, sau cu ocazia celor câteva recepții, de Revelion și de sărbătorirea câtorva zile de naștere – în jurul cărora orbitau conversațiile adaptate evenimentului. Nu-mi permit să iau în derâdere clișeul legat de puterea de evadare a literaturii. Strada Philippe-de-Metz din Bois-Colombes, unde m-am născut și unde mi-am petrecut copilăria, are strania configurație a unei fortărețe în linie dreaptă în mijlocul unei periferii de tip pavilion. Scurtă, strâmtă, ea este alcătuită din clădiri înalte și robuste, din cărămidă, aproape identice. Din fericire, cea de-a doua locuință a noastră se afla la al șaptelea și ultimul etaj, iar eu citeam la o fereastră care dădea înspre o curte fără nimic de partea cealaltă. Evadarea spre alte ținuturi și în alte vremuri trece prin capacitatea de a adopta mobilitatea eroilor și uneori pe cea a autorilor. Ceea ce captam dinspre mediile artistice și literare, la nivelul etajului șapte al meu, trecea prin *Lectură pentru toți* și *Paris Match*, iar unul din modelele contemporane la care aveam acces era Françoise Sagan, tânără,

celebră, care semăna cu personajele sale, conducea mașini sport, și pe care o văzusem într-o zi la televizor explicând, într-un interviu, cum se disimula un căscat la o serată mondenă, bând o gură de whisky sau trăgând un fum de țigară.

N-am ieșit niciodată cu poetul care, în realitate, dădea meditații la matematică pentru că era căsătorit și tată al unei fete. Dar l-am revăzut; ne întâlneam într-o cafenea și, cu aceeași atenție doar un pic distantă, aprecia ceea ce îi dădeam să citească, făcea mici recomandări și reflecții. Într-o zi în care n-a avut timp, sau așa a preferat să pretindă, a trimis un prieten să-l scuize. Poate că a doua decizie importantă a vieții mele a fost să accept invitația celui din urmă, dar de această dată ignorând cu desăvârșire consecințele. Prietenul său nici nu arăta bine, nici poet nu era, dar era liber. Din grupul care se reunea în jurul revistei de poezie, el era cel mai lipsit de obligații față de constrângerile universitare și familiale și era independent din punct de vedere financiar; era un băiat întreprinzător, rolul lui în grup era să distribuie exemplarele revistei în librării și să recupereze banii din vânzări. Când a fost vorba de a completa activitatea revistei cu o galerie de artă, Claude s-a trezit, în mod firesc, desemnat drept cel mai disponibil și mai apt să se ocupe cu acest lucru. Revista a încetat să mai apară, în timp ce galeria se dezvolta. În această galerie am petrecut cele câteva ore cu corectura catalogului alături de Jacques. Trăiam cu Claude de patru ani și jumătate.

Albumul de imagini din amintirea noastră se organizează după o ordine, niște proporții și anumite recurențe care adesea ne surprind, iar uneori ne pun într-o situație nesigură față de construcția povestirii vieții noastre. Silueta lui Claude, așa cum s-a oferit ea privirii mele prima dată, este în mod clar mai precisă decât cea a lui Jacques. Ținuta lui este puțin rigidă,

aproape solemnă și, deși îl văd în contre-jour, îi percep expresia în timp ce se prezintă: „Nu mă cunoașteți, sunt un prieten al lui Patrick care...” Mă scanează cu privirea. Mă vede într-o lumină puternică, aurită, de primăvară, și care pătrunde printr-un luminator cât toată casa scării de înalt. Claude are mașină, poate decide, dacă are chef, să conducă până la mare. Mi-am pierdut virginitatea după o astfel de escapadă. În decursul primilor noștri ani petrecuți împreună, Claude a condus foarte mult: mergeam să vedem Bienala de la Veneția, *Documenta* la Cassel, *Prospect* la Düsseldorf. Existau expoziții în toată Europa: la Berlin, la Köln, la Roma, la Torino, la Napoli, ne deplasam pentru o expoziție la *Wide White Space Gallery* din Anvers sau la *Konrad Fischer* în Düsseldorf. În 1972, Claude a deschis o a doua galerie la Milano, unde îl însoțeam deseori, deoarece colaboram cu *Flash Art*, revistă al cărei director era unul dintre acei prieteni-amanți de care mă legam puternic la vremea aceea. Îmi plăcea să trăiesc între două orașe, la fel cum îmi plăcea să trec de la un bărbat la altul.

Cea de-a treia decizie a fost un act de angajament luat pentru vreme îndelungată, chiar dacă atunci a părut poate improvizată sau a semănat cu o provocare acceptată din mers. Cochilie ușoară ajunsă la suprafață deoarece i-au fost brusc răscolite străfundurile multă vreme rămase nemișcate, un cuvânt oarecare, lipsit de orice importanță, de genul celor rostite fără să te gândești, dar după care se trece peste multe inhibiții, are legătură cu un detaliu prozaic și cotidian, dar care ne va decide tot cursul vieții. Trăiam cu Claude dinainte de a-mi fi acordat răgazul de a-mi trece examenul de bacalaureat. Autonomia morală pe care o conferă imediat primele raporturi sexuale, dar și incursiunile într-un mod de viață în

care descopeream că viitorul se putea improviza de pe o zi pe alta, mă sustrăsese, simultan și de facto, disciplinelor din familie și școală. Firește că mama se arăta îngrijorată de modul în care aveam să-mi câștig existența. Într-o zi în care trecusem pe la adresa din strada Philippe-de-Metz să-mi iau vreo caserolă Tupperware, sau poate niște lenjerie curată, i-am răspuns spontan, fără ca înainte să mă fi gândit vreodată la asta, și doar pentru că-mi închipuiam că răspunsul meu o poate mulțumi, până una-alta, că aveam să le propun revistelor articole despre artă. Ea s-a prefăcut că-mi dă crezare. Eu, una, știam bine că asta nu putea să-mi aducă suficienți bani, și totuși, fără să fi prevăzut acest lucru, m-am trezit angajată de acel răspuns, înfierbântată cum eram de îndrăzneala mea. Pentru prima oară aduceam în discuție dorința mea de a scrie în fața altcuiva decât acei tineri idealști ce publicau o revistă de poezie confidențială, și mergeam chiar dincolo de încredere, înscriindu-mi această voință într-o perspectivă socială: asta-mi va fi meseria. Ceea ce trebuia să nu fie nimic mai mult decât o vorbă oarecare, destinată să liniștească o mamă îngrijorată, încât s-o lase pe fiica ei să-și vadă de viață, nerăbdătoare de a se reîntâlni cu tânărul ei amant, obiectiva o dorință, poate la fel de puternică precum cea care o împingea pe fată spre amantul ei, una rămasă ascunsă, pe cât mai enigmatică, pe atât mai greu de exprimat. Cu ani înainte, pentru a-mi da încredere, transcrisesem o frază din Balzac¹: „Nimic nu făurește caracterul mai

---

¹ Citat aproximativ din Honoré de Balzac, *O afacere tenebroasă* (Editura Polirom, Iași, 2001, traducere în limba română de Laurențiu Zoicaș). În citatul original (*Rien ne forme l'âme comme une dissimulation constante au sein de la famille – op. cit., p. 64*), autoarea a înlocuit *forme l'âme* („modelează sufletul“) cu *forge le caractère* („făurește caracterul“).

bine decât o permanentă disimulare în sânul familiei.“ Ceea ce disimulam pe atunci erau tocmai carnetele în care îmi notam citate, poeme din producția proprie, începuturi de roman. De-acum înainte, scrisul meu nu va mai fi o activitate secretă, aproape rușinoasă, ci asumată în ochii tuturor – și una curioasă, originală, mai mult decât normală. Când aș fi întrebată cu ce mă ocup, aș răspunde: „Cu critica de artă.“ Ar fi ceva surprinzător și lumea m-ar lăsa în pace.

La deschiderea galeriei, Claude se dusesese în redacția săptămânalului condus de Aragon, *Les lettres françaises*, pentru a se prezenta, și se împrietenise cu câțiva colaboratori, printre care și Georges Boudaille, care coordona paginile de „artă“. Lui i-am dus întâia mea dare de seamă asupra expoziției. Redactorilor-șefi le plac mult debutanții, cărora le pot încredința micile sarcini cu care ceilalți ziariști nu mai vor să se împovăreze, dar care și pândesc subiecte noi. Iată cum am ajuns, nu doar în paginile acestei reviste, ci și în numeroase alte reviste înființate în acea perioadă, specialista în artă conceptuală, pe care speculațiile intelectuale o prindeau de minune. Vreme de câțiva ani, Claude a împărtășit acest interes cu mine, iar catalogul căruia a trebuit să-i corectez șpalturile în tovărășia lui Jacques era cel al absolut celei dintâi expoziții de artă conceptuală prezentate la Paris.

Desigur, în ziua în care îmi trăisem atât de dramatic ezitarea înainte de a mă adresa seducătorului profesor-poet, îmi lipsea maturitatea pentru a înțelege că intuiția mea era întemeiată. Căile pe care o apucă avânturile noastre lăuntrice, pasiuni intelectuale și sexuale, se pot atinge și întrepătrunde. Nu se întâmplă întotdeauna, dar nici foarte rar. Dacă atunci aș fi putut să mă întorc cu câțiva ani înapoi, poate mi-aș fi

dat seama că imaginarul meu era deja impregnat de acest amestec.

În timpul vacanțelor, maică-mea, care nu conducea, ne înscria adesea în excursii cu autocarul. În decursul uneia dintre acestea, ne-am oprit, la sfârșitul zilei, într-unul din satele pitorești transformate în decor teatral al vieții de artist pentru turiștii care cumpără de-acolo obiecte ceramice de un mai mult sau mai puțin bun gust. Am intrat într-o cafenea. La capătul sălii boltite, un grup de tineri îl asculta pe unul dintre ei cum cântă la chitară; printre ei era și o fată. În naivitatea mea, am crezut că văd acolo preafericita boemă care sălășluia în sat și care se pregătea să-și petreacă o seară, poate chiar o noapte, cântând, ascultând muzică, intrând într-un interval de timp lipsit de constrângeri tocmai când eu aveam să-mi reiau locul din autocar. În timp ce-i observam, m-a străbătut visul că unul dintre ei mă remarcase și că, după nu știu ce semn de pe chipul meu, ghicise că eram, prin aspirații, una de-a lor și avea să mă invite printre ei. Ce speranțe să-ți mai faci când cercul familial nu are nici relațiile sociale, nici măcar capacitatea de a avea în vedere mijloacele ce-ar putea ajuta la realizarea unei ambiții intelectuale sau artistice – din motivul foarte simplu că nu se concepe că există anumite activități, anumite modalități de a-ți ocupa viața, ba chiar și mai puțin de a ți-o câștiga –, când tu însăși n-ai ieșit încă suficient de mult din acest cerc pentru a avea o idee despre demersurile de urmat și ești încă departe de a fi produs obiectul care le va justifica? Visezi, în așteptarea fabuloasei întâlniri la o răscruce de drumuri. În ce mă privește, cultura din care-mi extrăgeam modelele pornind de la care fabulam era romanescă. Nu-mi puteam închipui altă ieșire din periferia mea în afară de cea care ar trece, poate, prin privirea providențială a unui necunoscut întâlnit

în sala gării Saint-Lazare, și care avea să mă scoată din somnul mulțimii. Nu era decât o intuiție cuibărită în mine, dar nu încăpea îndoială că, femeie fiind, aveam să fiu salvată de un bărbat care, bineînțeles, îmi va descoperi aspirațiile și darurile (despre care nu mă îndoiam!), dar care m-ar recunoaște, mai întâi, după fizionomie. În rest, detaliile aventurii încă îmi scăpau.

Îmi păstrasem pentru mine gândurile legate de acel grup, dar maică-mea remarcase, pesemne, atenția pe care i-o acordam. Pe când ieșeam din cafenea, ea a decretat, apropo de fată, că mai mult ca sigur „se culca cu toată lumea“. În mai multe rânduri, de-a lungul copilăriei mele, am auzit-o pe maică-mea calificând drept „curvă“ o actriță de cinema sau orice altă femeie care se afișa și, de fiecare dată, ceea ce mă șoca nu era atât vulgaritatea cuvântului, cât erupția sa, fără ca, de exemplu, să-i fi cerut careva părerea despre femeia în chestiune, ca și ura cu care o pronunța. În acele momente, mi-era rușine cu maică-mea, ca și când ea însăși s-ar fi comportat indecent.

Nu încăpea, în reveriile mele, scenariul cel mai probabil, care s-a și întâmplat efectiv, și anume că vom fi doi debarcând din aceeași periferie deservită de gara Saint-Lazare, care să ne ajutăm unul pe celălalt de-a lungul traseului și să ne facem împreună educația sentimentală și profesională. În schimb, ceea ce a urmat întocmai urzeala povestirii originare a fost legătura strânsă dintre emanciparea socială – strădaniile mele și ale lui Claude de a gândi și de a munci în afara convențiilor – și eliberarea sexuală.

Ne-o trăgeam împreună, amândoi cu alții, cu alții fiecare în parte. Odată lansată această mecanică, nicio lege n-a mai intervenit vreodată să o reglementeze. Vreau să spun că nu a existat în niciun moment vreun contract verbal încheiat între noi și, după cum nici faptul de a forma un cuplu nu fusese gândit, n-am pierdut